

היועץ המשפטי לממשלה נגד חברת שרבי בע"מ ו-2 אחר

א

בבית-המשפט העליון בשבתו כבית-משפט לערעורים פליליים
[18.1.56, 19.3.56, 27.4.56, 26.7.56]

ב

לפני הנשיא (אולשן), השופטים זילברג, ברנזון

סקודת החוק הפלילי, 1936 [תוס"א 652, ע' 263], סעיף 35 — צו
ההגנה (פיקוח על המלאי), תש"ח-1948 [תוס"ב 18, ע' 92], סעיף
פים 6, 12 — תקנות ההגנה (כספים), 1941 [תוס"ב 1138, ע' 1380],
תקנות 14(1)(ב), 14(א1), 12(1) [כפי שהוספה ב-1943 [תוס"ב 1289,
ע' 661]], 10(3) [כפי שתוקנה ב-תש"ס-1949 [סה"ח 17, ע' 133]], 4
— תקנות ההגנה, 1939 [תוס"ב 914, ע' 548], תקנה 75 — תקנות
ההגנה (כספים), 1940 [תוס"ב 991, ע' 329], תקנה 14(1)(ב) [כפי
שהוספה ב-1940 בתיקון (מס' 3) [תוס"ב 1051, ע' 1175] ותוקנה
ב-1941 [תוס"ב 1087, ע' 457].

ד

מכירת מקררים חשמליים ללא-היתר, לתושבים בארץ והעמדת סכום כסף לזכות אדם הישכ
בחוק-לארץ.

ה

הנשיא (אולשן): בכדי להרשיע אדם לפי תקנה 12(1) לתקנות ההגנה (כספים) הנ"ל, על התביעה
הכללית להוכיח שלנאשם היתה השפעה על מתן הכסף לזכות אדם מחוץ-לארץ — אין זה הכרחי שהכסף
נשוא העבירה יהא כספו של הנאשם, מספיק הדבר אם לנאשם, המסדר תשלום כסף לאדם מחוץ-לארץ,
היה איזה כוח העולה על השפעה מוסרית גרידא כדי להשפיע שהכסף יינתן — השגת כסף בהלחאה
על-ידי תושב הארץ והעברתו לזכות תושב חוץ מהווה עבירה על תקנה 14(1)(ב) והתחייבות לעשות
זאת בעתיד מהווה עבירה על תקנה 12(1) — נמצא מוסד מאוגד אשם בעבירה על אחת התקנות הנ"ל
הרי כל אדם שהיה בשעת העבירה מנהל, ייתשב כאשם באותה העבירה אלא אם הוא מוכיח כי
העבירה נעשתה שלא בידיעתו — אם קיים הסדר שמקבלי המקררים היו קונים את המקררים כאן
ומשלמים את מחירם, אפילו נעשו התשלומים באמריקה, הרי זו מכירה ולא מתנה והיא אינה תוקית
אלא אם-כן ניתן היתר לכך על-ידי המפקח.

ו

השופט זילברג: המונח "תשלום", במובן תקנה 14(1)(ב) לתקנות ההגנה (כספים), 1940, הנ"ל
ותקנה 14(א1) לתקנות ההגנה (כספים), 1941, והן במובן תקנה 14(1)(ב) לתקנות ההגנה (כספים),
1941, פירושו הוא: תשלום מכיסו של המשלם — מכיון שכך, הרי שורת ההגיון מחייבת כי גם האיסור
להעמיד סכום לאשראי, לא יחול על העמדת סכום שאינו שייך למעמיד האשראי שהרי לא ייתכן
להחמיר בהעמדת אשראי יותר מאשר בעשיית תשלום ממש.

הנשיא (אולשן)

פסק-דין איי שאוכרו:

[1] Cr. App. 48/42 — Attorney-General v. Rabbi Itzhak Meir Levin: (1942), P.L.R. Vol. 9, p. 258; (1942), A.L.R. Vol. 1, p. 357; (1942), Ct. L. R. Vol. 12, p. 13.

ערעור על פסק-דינו של בית-המשפט המחוזי חיפה (ב. זהר, נשיא-חורן), מיום 14.3.55, ב-תיק פלילי 159/52, לפיו זוכו המשיבים מאשמות לפי סעיפים 35 לפקודת החוק הפלילי, 1936, ו-6 ו-12 לצו ההגנה (פיקוח על המלאי), תש"ח-1948, ג' (1) (ב), ו-12 א (1) ו-10 (3) לתקנות ההגנה (כספים), 1941. הערעור נגד המשיבים מס' 1 ומס' 2 נתקבל בחלקו, ונגד המשיב מס' 3 נדחה.

כך — בשם המערער; גייגר — בשם המשיבים מס' 1 ומס' 2 (אהרן בר-אילן); דורון — בשם המשיב מס' 3 (אברהם שוגרנסקי)

פסק-דין

הנשיא (אולשן): זהו ערעור מטעם היועץ המשפטי על פסק-הדין שניתן ביום 14.3.55 על-ידי הנשיא-התורן של בית-המשפט המחוזי חיפה, לפיו זיכה את המשיבים מאשמות הבאות:

(1) קשירת קשר לעשות עוון, עבירה לפי סעיף 35 לפקודת החוק הפלילי, 1936 (פרטים 1 ו-2 בגליון-האישום).

(2) מכירת מצרך בר-פיקוח שלא לפי היתר מכירה מאת המפקח, עבירה לפי סעיף פים 6 ו-12 לצו ההגנה (פיקוח על המלאי), תש"ח-1948 (פרטים 3-52 לגליון-האישום).

(3) העמדת סכום לזכותו של תושב-חוץ, עבירה לפי סעיפים ג' (1) (ב) ו-10 (3) לתקנות ההגנה (כספים), 1941 (פרט 53 לגליון-האישום).

(4) מתן הסכמה לעשות בעתיד מעשה אשר בזמן ההסכם הוא בלתי-חוקי בתוקף הוראות תקנה ג' (1) (ב) לתקנות ההגנה (כספים), 1941, עבירה לפי סעיפים ו-12 א (1) ו-10 (3) לתקנות ההגנה (כספים), 1941 (פרט 54 לגליון-האישום).

במהלך הערעור הודיע בא-כוח היועץ המשפטי כי הוא מוותר על האשמה בפרט 53 לגליון-האישום.

הנשיא (אולשן)

בפסק-הדין נאמר על-ידי הנשיא-התורן המלומד:

א "בכדי להבין את פרשת ההסכם העניינים הכרוכים בכך יש להקדים ולתאר בקצרה את מערכת היחסים השודרת בין מפעלים וחברות מסוימות הכרוכים בפרשה זו. חברת קסטנבוים החיפואית היא חברה בעלת מפעל במפרץ חיפה המחודשת מקררים חשמליים ישנים שהיא מביאה מחוץ-לארץ ובעיקר מאמריקה. מנהלה של חברה זו הוא מר בנימין קסטנבוים. אביו של מר בנימין קסטנבוים, דוד קסטנבוים, נמצא באמריקה והוא פעיל בחברת דה אמריקאית בשם אמריקן אישראלי מנופקטשורינג קומפ' המממנת את מפעל החברה קסטנבוים החיפואית.

ב שמה של חברת 'שרב' החיפואית גזור מראשי תיבות של שותפיה ומנהליה והם 'הא' שוגורנסקי (נאשם מס' 3), רונבלט יונתן ובר-אילן (נאשם מס' 2). השותף רונבלט הוא תושב אמריקאי.

ג גם באמריקה קיימת חברה בשם S.R.B. חוץ מהזדהות המחלטת בשמותן של החברה 'שרב' הישראלית והחברה S.R.B. האמריקאית אין הוכחות להזדהות ממשית של שתי החברות הנ"ל. פרט לכך, זה נודע מפיו של הנאשם בר-אילן בעדותו בפני כי יונתן רונבלט, שהוא כאמור אחד השותפים של 'שרב' הישראלית, הוא גם שותף בחברת 'שרב' האמריקאית. על-כל-פנים קיימים קשרי מסחר הדוקים בין 'שרב' הישראלית ובין 'שרב' האמריקאית ולדברי בר-אילן בעדותו בפני מייצגת 'שרב' האמריקאית את 'שרב' הישראלית.

ד קיימת באמריקה חברה נוספת בשם אמריקן דיג'ון קורפוריישן וכפי שהוסבר על-ידי הנאשם בר-אילן המלה 'דיג'ון' נוצרה על-ידי צירוף שמור תיהם המקוצרים של האחים דוד ויהונתן רונבלט, וכאמור לעיל משמש יונתן רונבלט גם שותף לחברת 'שרב' הישראלית וגם שותף בפירמה S.R.B. האמריקאית.

ה החברה 'שרב' הישראלית עוסקת בין היתר בקניית ומכירת מקררים חשמליים. אחד הספקים של המקררים היתה חברה קסטנבוים מחיפה. כשהיתה מוכרת מקררים, ובתוכם מקררים מתוצרת קסטנבוים, חיפה, תמורת לירות ישראליות, יכלה 'שרב' לעשות כן רק כשניתן היתר לכך על-ידי המפקח. אולם חברת 'שרב' החיפואית יכלה גם למסוד מקרר לתושב ישראלי כמתנה ללא היתר זה במקרה שמישהו בחוץ-לארץ, ואולי גם תייר בארץ, שילם בעד המקרר בדולרים כדי שהמקרר יימסר לתושב הארץ כמתנה. 'שרב' החיפואית היתה מקבלת תמורת שירותה — 27 לירות בערך מכל מקבל מקרר.

ז ועכשיו נוכל להבהיר את האשמות אשר יוחסו למשיבים. האשמות הכלולות בפרטים 1 ו-2 לגליון-האישום הן בשל הסכם בין שלושת המשיבים עם אדם ששמו קימלמן (נפטר לאחר התחלת המשפט), פקיד בסולל בונה, על-פיו היה על 'שרב' החיפואית למסוד

הנשיא (אולשן)

מקרים למספר עובדים של סולל-בונה בתורת מתנות, אשר לאמיתו של דבר לא היו מתנות, אלא מכירה תמורת דולרים שעל סולל-בונה היה לשלם בדולרים לחברה אמריקן אישראלי מניופקטשורינג באמריקה (להלן — קסטנבוים אמריקה). כלומר, למכור מקרים בארץ תחת הסוואה של מתנות.

ההאשמות בפרטים 52-3 הן: בשל מכירת מקרים ללא-היתר לתושבים בארץ, ובפרטים הנ"ל ניתנים שמות מקבלי המקרים. ההאשמה הכלולה בפרט 54 לגליון-האישום נוגעת להסכם (4/ת) שנעשה בין המשיב מט' 1 וחברת קסטנבוים, חיפה, ביום 27 בינואר 1951, המכיל את התנאים כדלקמן:

- (1) "שרב" החיפאית בתורת סוכנת קונה 100 מקרים.
- (2) על "שרב" החיפאית לתת שירותה ולסדר את העברת המקרים על חשבונה.
- (3) "שרב" החיפאית תמשיך לפעול כסוכנת בענין מתנות המתקבלות מאמריקה.
- (4) זהו התנאי הנוגע לענינו, אשר מנוסח כדלקמן:

"(4) S.R.B. agrees to arrange immediately for the American Dijon Corp. to advance to the American Israeli Manufacturing Co. in New York the amount of twelve thousand U.S. Dollars. This advance to be paid back upon the receipt of gift orders solicited by S.R.B. The American Israeli Manufacturing Co. is to guarantee this agreement by a note to be handed to the Dijon Corp. in New York, upon payment of the 12,000.- dollars. It is further agreed that on all orders received through S.R.B.'s New York agents, the agent will receive a commission of 25.- U.S. Dollars per refrigerator thus sold. This commission arrangement is valid until gift boxes to the amount of 12,000.- dollars have been delivered by S.R.B."

הוכח במהלך המשפט כי חברת דיג'ון לא העניקה את ההלוואה כמדובר בהסכם הנ"ל ושעל חברת "שרב" החיפאית היה לשלם לקסטנבוים החיפאי סכום מסוים בתורת ייצורים.

הסניגוריה טענה, כי ההסכם הנ"ל אינו בלתי-חוקי היות ולא היה בזה משום העמדת סכום כלשהו לטובת משהו על-ידי "שרב". ל"שרב" לא היתה כל שליטה על כספי חברת דיג'ון, ומכיון שכך הרי ההסכם הנ"ל מעיד רק על כך ש"שרב" הסכימה להשפיע על חברת

הנשיא (אולשן)

דיג'ון שתלוה כסף לחברה "אמריקן אישראלי מניופקטשורינג" באמריקה, ואין בכך כל עבירה.

התביעה הכללית טענה, כי השליטה על הכסף הנדון אינה מעלה ואינה מורידה, כי לפי החוק, כך טענה, העבירה היא: העמדת קרדיט לזכות תושב או חברה מחוץ-לארץ, ולזה דרושה רשות מאת משרד-האוצר, והשאלה למי השליטה על הכסף — אינה חשובה. התביעה הכללית עומדת על משמעותו של ההסכם הנ"ל וטוענת שלא היתה בו רק כדי להשפיע השפעה מוסרית על חברת "דיג'ון", כי מצד "שרב" היתה כאן התחייבות שהסכום של 12,000 דולר יועמד על-ידי חברת דיג'ון לחברה קסטנבוים באמריקה, והיא מצביעה על התשובות שניתנו על-ידי הנאשם בריאלין בהיחקרו על-ידי קצין המשטרה הכלכלית (9/ת), שסיפר:

ב

בינואר 1951 חתם "שרב" על הסכם עם קסטנבוים שאנחנו מתחייבים למכור דרך משרדנו בניו-יורק לכל הפחות 50 מקורים במתנה ולסדר לקסטנבוים בניו-יורק מפרעה של 12,000 דולר אשר יחזור ממכירת מקורים במתנה.

ג

מתן ההלוואה מצדנו נתאחרה והמכירה של מתנות היתה אישית, ובמובן זה היתה הפרת חוזה מאתנו. יש חוזה בכתב אודות הנ"ל. הסכמנו בערך ביום 5.3.51 לשלם לקסטנבוים בחיפה קנס של 3,000 לירות ובתנאי שהסך של 12,000 דולר ישולם בניו-יורק תוך חודש מרס. שותפנו מר רונבלט שילם בשיעורים בחודש מרס 1951 סך של 6,000 דולר ואז באה הצעתו של מר קימלמן אשר הסכים להזמין דרכנו 49 מקורים ששלחו ארצה בצורת מתנה ואשר מחירם הוא 12,000 דולר. הסכמתי להצעתו של קימלמן "....."

ד

ולהלן:

ה

"בתחילה הסכמתי להצעתו של קימלמן היות והייתי קשור עם הסכם לתשלום 12,000 דולר כמפרעה אשר לולא ההסכם לא הייתי יכול לשלם."

ו

מהדברים הנ"ל עולה כי בשעת עריכת ההסכם הנ"ל בין "שרב" חיפה וקסטנבוים חיפה (וזה רואים גם ממוצג 1/נ1, החוזר שפורסם על-ידי "שרב" חיפה בקשר לתושבי הארץ אשר רוצים לקבל מקורים כמתנות) המצב היה כזה: תושב הארץ אשר רצה לקבל מקור במתנה יכול היה לכתוב לקרובו בחוץ-לארץ בענין זה, או לפנות ל"שרב" חיפה ולמסור את הפרטים על קרובו באמריקה. "שרב" חיפה היתה מעבירה את הפרטים ל"שרב" באמריקה והלה היה פונה לקרוב ומשפיע עליו או מייעץ לו לשלם באמריקה בדולרים את מחיר המקור, וכשזה היה מבוצע היתה מתקבלת מאמריקה מה שמכונה "תעודת שי", בה היה נקוב שם נותן המתנה ושם התושב בארץ הרשאי לקבל את המקור.

ז

הנשיא (אולשן)

המקרה היה נמסר אז לתושב הארץ אשר היה צריך להתווסף על תעודת השי במקום המיועד לכך כאישור שקיבל את המקרה. בזמן שנערך ההסכם הנ"ל ת/4. הסכימה "שרב" שדיג'ון יתן הלוואה בסך — 12,000 דולר לחברת קסטנבוים באמריקה וזו תחזיר את ההלוואה הזאת מכספים שישולמו על-ידי נותני המתנות.

(יש להעיר כי המוצג ת/9. בהסכמת הצדדים, יכול לשמש הוכחה נגד המשיבים אך ורק בנוגע להאשמה בפרט 54. אבל לא ביחס להאשמות בפרטים אחרים).
הנשיא התורן המלומד זיכה את המשיבים מהאשמה בפרט 54 באמרו:

"לגופו של ההסכם ת/4 אין לראות בו פעולה של העמדת סכום כלשהו לטובת תושב חוץ מצד שרב' כי הרי כל מה שקיבלה על עצמה חברת שרב' החיפואית היא לסדר שתושב חוץ ילווה לתושב חוץ אחר סכום מסוים. נניח דרך משל, שמישהו כאן בארץ כותב ופונה לתושב חוץ ומבקשו שיעשה חסד עם תושב חוץ אחר שהוא נצרך, וילווה לו או אף יתן לו סכום כסף — האם בפניה זו יש משום העמדת סכום לטובת הנצרך. אחרת יהיו פני הדברים כמובן אם יש לו שליטה באותם הכספים. כי אז עצם פנייתו לתושב החוץ יהיה בו משום העמדת הסכום לטובת תושב חוץ שיקבל את הכסף על יסוד פקודתו. לא הובאה לפני כל הוכחה כי בכוחה של שרב' החיפואית היה לתת פקודה מחייבת לדיג'ון קורפוריישן לשלם איזה סכום שהוא למישהו. ולפיכך אם שרב' לפי ההסכם ת/4 הסכימה שהיא תסדר שדיג'ון תתן מפרעה למישהו באמריקה אין בזה עוד הוכחה שהיא בכך העמידה לזכותו של אותו אדם את הסכום ואף אין בכך עוד משום הסכם לעשות בעתיד מעשה העמדה בלתי-חוקי של סכום כסף. מצב זה לא ישתנה אף אם נניח לרגע כי בקשר ליחסים החוזיים שנוצרו מתוך הסכם זה בין שרב' החיפואית ובין חברת קסטנבוים יהיה בזה משום הפרה אם לא תצליח שרב' להביא לידי כך שדיג'ון תלווה לאמריקן אישראלי מניזפק, קורפ. את הסכום הנקוב."

בתקנה 12 א (1) נאמר:

"בכפופות לכל פטורין שיינתנו בצו מאת שר-האוצר, אסור לכל אדם, אלא לפי רשות שתינתן על-ידי שר-האוצר או על-ידי כל אדם אחר שהורר-שה על-ידו או מטעמו, להסכים לעשות בעתיד כל פעולה שבזמן ההסכם היא בלתי-חוקית בתוקף כל הוראה מהתקנות הללו."

בתקנה 14 ג (1) נאמר:

"בכפופות לכל פטורין שיינתנו בצו מאת שר-האוצר, אסור לשום אדם, בלי רשות מאת שר-האוצר או מאת אדם שהורשה על-ידו או מטעמו —

הנשיא (אולשן)

(א) למשוך, להוציא או לסחר כל שטר-חליטים או שטר-חוב, להכיר בכל חוב או לשלם כל תשלום באופן שנוצרת או מועברת זכות לקבלת תשלום (בין שהיא ממשית ובין שהיא תלויה באירוע מאורע פלוני (whether actual or contingent) לטובתו של אדם היושב מחוץ לישראל, או

(ב) לשלם כל תשלום לאדם כזה או להעמיד כל סכום לזכותו (place any sum to the credit of).

עלינו, איסור, קודם כל לדרון במשמעותה של תקנה 4, עלינו לראות את המקרה שלפנינו, כאילו — במקום עריכת ההסכם ת/4 הכולל התחייבות לבצע פעולה בעתיד, — בוצעה העיסקה ממש, שעה שערכו את ההסכם הנ"ל, ולהציג את השאלה אם על-ידי כך היתה מבוצעת פעולה בניגוד לתקנה 4, כי אך ורק במקרה שהתשובה לשאלה הזאת היא חיובית אפשר להרשיע את המשיבים לפי תקנה 12א(1). כאן מתעוררת הפלוגתה הראשונה שבין הצדדים. כאמור, לפי טענת התביעה הכללית, העמדת סכום כסף לזכותו של אדם היושב מחוץ לישראל מהווה את העבירה, ולא חשוב אם זה היה מכספו של הנאשם או מהכסף שהיתה לו שליטה עליו ואם לא. טענת התביעה הכללית מעוררת את השאלה, אשר הנשיא-התורן המלומד הציגה בססק"דינו: הייתכן שאדם בארץ המשפיע על מכרו בחוץ-לארץ שיתן סכום כסף לאיש אחר בחוץ-לארץ על-מנת לעזור לו, למשל, לעלות לארץ — יהיה אשם בעבירה על תקנה 4, על אף העובדה, שבידי התושב הישראלי לא היה כל כוח לכפות על מכרו הנ"ל שיתן את הכסף כנ"ל ושכל הענין היה תלוי ברצונו הטוב של אותו מכר? במבט הראשון מצב כזה איננו מתקבל על הדעת; אולם תשובתו של בא-כוח התביעה הכללית היא שההוראות, — שהן המורות ביותר — שהותקנו בתקנות ההגנה (כספים), הותקנו למטרת מתן הכלים הדרושים לשר-האוצר כדי למנוע ככל האפשר עבירות על התקנות הנ"ל, וגם כדי למנוע את האפשרות של תכסיסים לעקוף את החוק, לכן אין זה נוגד את ההגיון לומר, שאף במקרה קיצוני זה, שהועלה בשאלה הנ"ל, דרוש רשיון משר-האוצר, ויש להניח שבמקרה כזה, כשהלה יהיה משוכנע בכנותו של המבקש, — הרשיון יינתן ללא כל קושי. מר בך, עוזר ראשי לפרקליט המדינה, מוצא לו סמוכין במידה מסוימת ב"ע 9/48/42 (1), בערעור הנ"ל העובדות היו: הנאשם קיבל מברק מאדם אחד בניו-יורק בו נאמר כי סכום של — 1.600 לא"י נשלח לנאשם, אשר נהבקש במברק לחלק אותו בין אנשים ומוסדות צדקה שונים. הסכום הזה נתקבל על-ידי הנאשם והוא פעל בהתאם להוראות. הוא נתבע לדין לפי תקנה 12א(1) (ב). מטעם הסניגוריה נטען כי התקנה הנ"ל אינה מתכוונת למסירת כספים למוסדות צדקה, ושהמלה "תשלום" בתקנה הנ"ל משמעותה תשלום על-ידי הנאשם מהכסף שלו. בית-המשפט דחה את טענת הסניגוריה ופסק:

"מר עליאש טען כי למטרת התקנה המלה "תשלום" מובנה תשלום מכספי הנאשם. לא נראה לנו שיש לצמצם את המובן הטבעי של המלה הזאת. וכמו שכבר אמרנו אנו סבורים שיש הוכחה לכאורה בנוגע לתשלום כפי שנטען בגליון האישום."

הנשיא (אולשן)

(בבית-המשפט של הערכאה הראשונה טענה הסניגוריה על סמך הטענה הנ"ל, כי אין להשיב להאשמה). אמנם יש בערעור הנ"ל לפחות משום רמו התומך בטענתו של מר בך. אולם אין להתעלם מהעובדה שבערעור הנ"ל, אמנם הכסף לא היה של הנאשם, אבל בשלב מסוים הכסף היה ברשותו, ואפשר היה לטעון, שאם היה ברצונו למסור את הכסף למי שהוא היה מיועד, היה על הנאשם לבקש רשות לכך מאת הנציב העליון. במלים אחרות, אפשר לטעון שבמקרה הנ"ל היתה לנאשם שליטה (לפחות למעשה) על הכסף בשלב לפני שמסר אותו.

אין אני סבור, כי טענתו של מר בך בדבר משמעותה של התקנה הנ"ל היא מופרכת מעיקרה. ייתכן וייתכן כי כוונת המחוקק היתה למנוע טיפול בתשלומים לאנשים מחוץ לארץ ללא היתר משר-האוצר, בין אם הכסף הוא של המספל או מסדר התשלום ובין אם הכסף שייך למי שהוא אחר — וכל זה כדי שלשר-האוצר תהיה אפשרות של ביקורת יעילה על עסקאות כספיות כגון אלה; מאידך גיסא, גם ייתכן שטענתו של מר בך היא קיצונית מדי ושבדוגמה המובאת לעיל אין משום עבירה על התקנה הנ"ל. במלים אחרות, על התביעה הכללית בכל זאת להוכיח, שלאדם, הנאשם לפי התקנה הנ"ל, היתה השפעה — יותר מהשפעה מוסרית כמו בדוגמה המובאת לעיל — על מתן הכסף לזכות אדם מחוץ-לארץ. אין ספק שאין זה הכרחי כי הכסף יהיה כספו של הנאשם. לדעתי מספיק הדבר אם לנאשם, המסדר תשלום כסף לאדם מחוץ-לארץ, היה איזה שהוא כוח (העולה על השפעה מוסרית גרידא) כדי להשפיע שהכסף יינתן.

אם ראובן בארץ עורך הסכם עם שמעון בחוץ-לארץ ששמעון ילווה לראובן סכום כסף, ובטרם בוצעה ההלוואה, ראובן מסדר שההלוואה תינתן עלידי שמעון ללוי גם הוא תושב חוץ — הרי תהיה בזה עבירה על התקנה עלידי ראובן, למרות שהכסף אינו שייך לראובן, למרות שראובן לא יכול היה לכפות על שמעון את מתן ההלוואה ללוי במקום לתת לו (לראובן) ולמרות ש"השליטה" היחידה של ראובן על הכסף היתה רק בכך ששמעון התחייב להלוות לו את הכסף הזה. ראובן רכש לו זכות לקבל כסף משמעון ואת הכסף הזה העמיד לזכות לוי, ובנדון זה לא חשוב מקור הכסף אם היה זה כספו של ראובן ואם לראובן היתה רק הזכות לקבל את הכסף. במקרה זה עשיית הסכם מוקדם בין ראובן ולוי, בו מתחייב ראובן לרכוש לו זכות לקבל כסף משמעון ולהעמידו לזכותו של לוי, — היתה מהווה עבירה על תקנה 12א(1), שהרי זהו הסכם לעשות בעתיד פעולה שהנה בלתי-חוקית, אילו בוצעה בזמן עשיית ההסכם.

ייתכן ועיסקה מסוימת כגון זו אין בה כל נזק למדינה, אבל ייתכן גם שיש בה נזק כזה במידה שהיא מיועצת ממטבע חוץ להגיע ארצה. לפיכך דורש החוק שעסקאות כגון אלה לא תיעשינה ללא היתר משר-האוצר, הדן בכל מקרה לפי נסיבותיו.

עלינו, איפוא, לברר את משמעותו של ההסכם ת/4 לפי ניסוחו ולאור עדותו של מר בראילן ב"ת/9 וב"ת/10.

ב"ת/9 הסביר מר בראילן כי בינואר 1951 התחייבה "שרב" חיפה למכור דרך משרדם בניו-יורק לכל הפחות 50 מקררים במתנה. כמו-כן התחייבה "שרב" חיפה לסדר

הנשיא (אולש)

עם דיג'ון שזו תתן הלוואה לקסטנבוים אמריקה בסך — 12,000 דולר, ושההלוואה הזאת תוחזר מהדולרים שיתקבלו ממכירת המקררים על-ידי "שרב" לנותני המתנות באמריקה. הוזה אומר, "שרב" חיפה התחייבה להלוות לקסטנבוים אמריקה סך — 12,000 דולר. אילו כך נאמר בהסכם ותו לא, בוודאי שהיתה בזה עבירה על תקנה 12א(1), אלא של"שרב" לא היו דולרים אותה שעה, היא רק קיוותה לדולרים ממכירת מקררים באמריקה. לכן התחייבה "שרב" חיפה לרכוש לה זכות כלפי חברת דיג'ון שזו תתן לפי פקודתה של "שרב" — 12,000 דולר לקסטנבוים אמריקה. זאת היתה התחייבות שלרגל הפרתה, על "שרב" חיפה היה גם לשלם פיצויים. למעשה התחייבה "שרב" חיפה על-ידי כך לתת מפרעה לקסטנבוים אמריקה בסך של — 12,000 דולר, ואין זה משנה שבתוך ההסכם צויין המקור ממנו יתקבל הכסף וגם צויין המקור ממנו יבוא הכסף לפרעון ההלוואה, היינו הדולרים ש"שרב" תקבל ממכירת המקררים ותמסור לקסטנבוים אמריקה (ת/10, עמוד 2), דולרים אשר לפי החוק היה על "שרב" להעביר ארצה אלא אם-כן קיבלה רשות משר-האוצר לעשות שימוש בדולרים באמריקה.

אם השגת כסף בהלוואה על-ידי תושב הארץ והעברתו על-ידו לזכות תושב חוץ מהווה עבירה על תקנה 12א(1) ג4 (ב), הרי התחייבות לעשות זאת בעתיד מהווה עבירה על תקנה 12א(1). אם השגת כסף על-ידי "שרב" מדיג'ון תמורת משכון הדולרים ממכירת מקררים ומסירת הכסף על-ידי "שרב" לקסטנבוים אמריקה מהווה עבירה על תקנה 12א(1) ג4 (ב), הרי העובדה שבמקום שני שלבים היה כאן שלב אחד, דהיינו, שבמקום מסירת הכסף על-ידי דיג'ון ל"שרב" ולאחר מכן מסירת הכסף על-ידי "שרב" לקסטנבוים אמריקה, צריך היה הכסף להימסר במישרין מדיג'ון לקסטנבוים לפי פקודתו של "שרב" או לפי "הסידור" ש"שרב" התהייב עליו ב/ת 4 — אינה משנה את המצב.

לפיכך הנני סבור כי היתה כאן עבירה על תקנה 12א(1) על-ידי המשיבים מס' 1 ומס' 2 ואי-אפשר לדמות את המקרה שלפנינו לדוגמה שניתנה בפסק-הדין של הנשיא-התורן המלומד.

מצד הקטיגוריה לא הובאו כל הוכחות בדבר ההסדר שנעשה בין קסטנבוים חיפה לבין השלטונות כאן, חברת קסטנבוים חיפה מחדשת מקררים כאן ולישם זה היא זקוקה להביא חלקי חילוף וחמרים אחרים מחוץ-לארץ. אין אנו יודעים אם החברה הזאת מקבלת למטרה זו הקצבות במטבע-חוץ או שהיא רשאית למטרה זו להשתמש בדולרים אשר נותני המתנות משלמים באמריקה. בהעדר ידיעות אלה אין בידינו לקבוע אם היתה כאן עבירה בזדון, כי ייתכן והיתה כאן רק עבירה טכנית ותו לא. הנאשמים בוודאי שזכאים ליהנות מן הספק. אולם דבר זה יכול להשפיע רק על מידת העונש.

אשר למשיב מס' 3 — לגביו מסתמכת התביעה הכללית על תקנה 75, שלפיה אם מוסד מאוגד נמצא אשם בעבירה על אחת התקנות, הרי כל אדם, שהיה בשעת העבירה מנהלו של אותו המוסד, ייחשב כאשם באותה העבירה, אלא אם הוא מוכיח כי העבירה נעשתה שלא בידיעתו.

הנשיא (אולש)

המשיב היה אחד ממנהלי "שרב" שעה שבוצעה העבירה. אולם יש לקבל את טענת בא"כוחו, כי המשיב מס' 3 העיד שהסכם ת/4 נעשה שלא בידיעתו, אם כי בשלב יותר מוקדם הוא שמע שדובר על הצעה מעין זו, ושלא היה כל נסיון מטעם התביעה הכללית לסתור את העדות הזאת.

לפיכך יש לאשר את זיכוי.

עלינו לטפל עכשיו בפרטים 1, 2 שבגליון-האישום. המדובר הוא בקשירת קשר בין המשיבים מס' 1 ומס' 2 לבין מר קימלמן למכור תחת מסווה של מתנות מדומות מספר מקררים חשמליים "תוצרת קסטנבוים" - מצרך בר-פיקוח - ללא היתר-מכירה. על ענין הקשר הובא מטעם התביעה הכללית כעד מר קימלמן. מר קימלמן היה שותף לעבירה ובצדק אומר הנשיא-התורן המלומד שכדי להרשיע את הנאשמים דרוש שבית-המשפט יאמין לעדותו ושימצא סיוע לעדותו. בנוגע למהימנותו של העד קימלמן נאמר בפסק-הדין:

"עלי לציין מיד כי מתוך הרושם שעשה עלי העד קימלמן בשעת מתן עדותו אין לי ספק שהוא העיד בכנות מלאה. . . . ואם יש לי ספק ביחס אליו הרי שספק זה נוגע לענין אמיתות כוח זכרונו."

כלומר, לאמיתו של דבר, הסיוע דרוש כאן לא ביחס למהימנותו של העד אלא ביחס לכוח זכרונו.

העד קימלמן היה מרכו הקניות בשביל סולל-בונה. הוא טיפל, בין היתר, בענין קניית מקררים חשמליים עבור עובדי סולל-בונה. באותו הזמן אסור היה למכור מקררים חשמליים במטבע ישראלי שלא בהיתר מטעם המפקח על המלאי. מר קימלמן הגיש למר בר-אילן מחברת "שרב" חיפה, רשימה של החברים שרצו לרכוש מקררים על-מנת להשיג עבורם את ההיתר הדרוש, ואמנם מדי פעם בפעם היתה חברת "שרב" משיגה היתרים כאלה, ואז היתה מוסרת מקררים מתוצרת קסטנבוים לאנשים שעבורם נתקבלו היתרים. ענין קבלת ההיתרים נמשך בעצלתיים ובשלב מסוים נותרו עוד כתשעים חברים שטרם קיבלו מקררים. מר קימלמן התלונן לפני מר בר-אילן וקיבל הסבר מפיו, שאין הדבר תלוי בו אלא במפקח על המלאי, שאיגו נותן היתרים ביד רחבה, וכי הדרך האפשרית שנשארה היא רכישת המקררים בדרך של מתנות מקרובים בחוץ-לארץ (עד כאן אין מחלוקת בין הצדדים). כאן באה מפיו של מר קימלמן הצעה שהיא היסוד לאשמת קשירת הקשר. וכה דברי מר קימלמן בעדותו:

"... אמרתי על כך לבר-אילן כי יש לנו כסף בדולרים אמריקאיים מהוועד הארצי של סולל-בונה ואנחנו מוכנים, בכדי שיתר החברים יבואו על סיפוקם לקבלת מקררים, שהכספים הללו ישולמו לחברת קסטנבוים באמריקה או לכל חברה אחרת שבר-אילן יצביע עליה בכדי שהחברים

הנשיא (אולשן)

כאן יוכלו לקבל את התמורה בפריג'ידרים כאן בארץ. מר בר-אילן לא הגיב באותה שיחה על ההצעה. אולם כעבור שבוע או שבועיים בערך אמר לי מר בר-אילן כי הוא מסכים להצעתי הנ"ל.

א הנאשם מר בר-אילן בעדותו בבית-המשפט לא הכחיש את פרטי השיחה הנ"ל ביסור דם. פרט לשינוי "קל", הוא שבשעה שקימלמן סיפר לו על הכספים הנמצאים באמריקה אמר "שיש כספים בארצות-הברית של קרובים וסולל-בונה שם משלמים בשבילם את הכספים". אילו נסבה באמת השיחה שבין מר בר-אילן ומר קימלמן על סידור מסירת מקררים כאן תמורת תשלום מחירם באמריקה בדולרים על-ידי קרובים של מקבלי המקררים בתורת מתנה — אי-אפשר היה לראות בזה עשיית קשר לביצוע מטרה בלתי-חוקית. מפני שכאמור מסירת מקררים כאן כמתנות אמיתיות מטעם הקרובים באמריקה ללא-היתר לא היתה בלתי-חוקית. אולם אם הסידור היה שמקבלי המקררים היו קונים את המקררים כאן וחשלומים את מחירם — אפילו התשלומים נעשים באמריקה — הרי זוהי מכירה ולא מתנה, והיא אינה חוקית אלא אם-כך ניתן היתר על-ידי המפקח, והקשר הנעשה לביצוע עיסקה כזאת הנו קשר להערים על החוק ומהווה עבירה. לפיכך השתדל מר בר-אילן בעדותו להכחיש שהצעתו של מר קימלמן, אשר נתקבלה על-ידי, היתה מכוונת לסידור מתנות מדומות. בפסק-דינו אומר הנשיא-התורן המלומד: כי:

ד "אין שום רמז בחומר ההוכחות על כך שבר-אילן ידע בדבר העברתם של הכספים מכאן לארצות-הברית."

ה אני סבור כי הנשיא-התורן המלומד טעה ביחסו משקל רב לעובדה הזאת. אם נכון הדבר שמר קימלמן לא אמר למר בר-אילן שהכספים שיש להם באמריקה הם כספים שסולל-בונה אסף מקרובים של מקבלי המקררים בתורת מתנה לקרוביהם בארץ — הרי לא חשוב הדבר אם מר בר-אילן ידע או לא ידע מהו מקור הכספים של סולל-בונה באמריקה. אם אלה היו כספים שהבריתו מהארץ לאמריקה ואם כספים אחרים, והשאלה המכרעת היא: אם מר בר-אילן ידע כי הסידור המדובר — ושהוא הסכים לו — היה לסידור מתנות מדומות.

ו להלן נאמר בפסק-הדין:

ז "על-כל-פנים אם נקה את דברי ההצעה של קימלמן אף לפי גירסתו הוא שבה מדובר רק על כספי סולל-בונה בלי הוספת קרובים, הרי בכך עוד אין משום הכרה בהסקת המסקנה הבלעדית כי המתנות תהיינה מדומות. אם כי אפשר להגיע לתוצאה כזו בדרך של ניחוש כי הרי אין דבר זה שולל את האפשרות שסולל-בונה עצמו יזכה את עובדיו במתנות ממש. ודבר זה לא יהיה חורג ממסגרת מתנה הפטורה מהצורך ברשיון מהמפקח על המלאי."

הנשיא (אולשן)

הרעיון הוא שמר בראילן יכול היה להאמין בתום-לב כי סולל-בונה הוא נותן המתנות על-ידי תשלום דולרים באמריקה. לכן היה כאן ענין במתן מתנות אמיתיות ולא מדומות. שאין לגביהן צורך בהשגת היתר מהמפקח על המלאי ובשל העובדה שעל-ידי כך סולל-בונה אולי עבר עבירה אחרת בקשר עם השימוש בדולרים שלה באמריקה במקום להעבירם ארצה. — המתנה לא חדלה להיות מתנה שאין צורך לקבל לגביה היתר. ואז לא היה כאן קשר בלתי-חוקי.

אין מן הצורך לטפל כאן בבעיה הזאת מבחינה משפטית. מפני שהעובדות במשפט הזה מטפחות על-פני ההנחה העובדתית הנ"ל.

אם מר בראילן האמין בכנות סולל-בונה הוא נותן המתנות. — הרי לא היה מקום למר בראילן לקבל עליו את הטיפול בסידור המתנות ולא היה מקום למר בראילן לדאוג לשמות של קרובי מקבלי המקרים כדי שאלה יופיעו בתעודות השי כנותני המתנות. הדבר היה פשוט בתכלית הפשטות: בכל אחת מתעודות השי צריך היה שמה של סולל-בונה להיות נקוב כנותן המתנה.

אולם מה מתגלה מחומר ההוכחות? במהלך המשפט העידו חמישה מבין מקבלי המתנות על-ידי חברת "שרב" חיפה. לפי ההנחה הנ"ל יוצא שנותנת המתנות הייתה חברת סולל-בונה. לכן — אפילו מפני אי-סדרים נמסרו להם המקרים לפני שנתקבלו תעודות השי, ומר בראילן היה מעוניין להסדיר את הדבר, — עליו היה לבקש שימציאו לו תעודות דות שי בהן מופיעה חברת סולל-בונה כנותנת המתנה. במקום זה מצויה הרשימה ת/2, אשר נערכה על-ידי מר בראילן (ושהיה נסיון להעבירה לאמריקה דרך קפריסין, ולא על-ידי הדואר הישראלי), וברשימה הזאת ישנם שמות מקבלי המקרים והקרובים כביכול של כל אחד מהם באמריקה, ובמכתב ת/3 (מכתב החתום על-ידי מר בראילן, שגם אותו ניסו להעביר דרך קפריסין) מבקש בראילן שימציאו את תעודות השי החסרות. ברשימה ת/2 נזכרים גם השמות של חמשת מקבלי המקרים הנ"ל, שהעידו במשפט, ושמות הקרובים כביכול של כל אחד מהם, אשר שמותיהם צריכים היו להופיע בתעודות השי כנותני המתנות, והנה, למשל, אחד העדים, מ. ישראל, העיד בעדותו: "אינני מכיר אדם בשם שובר שגר בבוסטון בארצות-הברית"; והשם הזה של שובר ניתן ברשימה ת/2, כקרובו של העד. העד בנימין עמרני אמר בעדותו: "אינני מכיר אדם בשם אלקס כהן, זוהי הפעם הראשונה שאני שומע את שמו". השם אלקס כהן ניתן ברשימה ת/2 כשמו של נותן המתנה לעמרני, וכך גם יתר העדים הנ"ל.

להלן מצויין בפסק-הדין שאין זה בטוח כי הוספת הכינוי "מדומות" בו השתמש מר קימלמן בעדותו, אשר נחקר בחקירת שתי-וערב (השופט מציין כי בחקירה הראשית הוא לא השתמש במפורש במלה הזאת), אינה משקפת אלא רק את דעתו וידיעתו על אפיין של אותן המתנות כי הרי הוא ידע יפה על כך, ואין זה כלל בטוח שמר קימלמן בשיחתו עם מר בראילן דיבר במפורש על מתנות מדומות."

כאמור, השאלה המכרעת היחידה בקשר לאשמת הקשר היא: האם מר בראילן בקבלו את הצעתו של מר קימלמן ידע שהמדובר הוא בעיסקה מתנות מדומות. אילו השאלה

הנשיא (אולשן)

הזאת היתה צריכה להיפתר אך ורק על סמך העדות של מר קימלמן ומר בר-אילן — ייתכן ולא היינו יכולים להתערב בקביעה הנ"ל בפסק-הדין, כי כאמור, זכרונו של מר קימלמן עומד במבחן.

מתוך פסק-הדין יוצא, שאילו היה ברור לבית-המשפט כי במשא-ומתן בין מר קימלמן ומר בר-אילן היה מדובר באופן מפורש על סידור מתנות מדומות, או אילו הוכח כי מר בר-אילן הבין יפה שהמדובר הוא במתנות מדומות — לא יכול היה בית-המשפט (בהימצא סיוע) להגיע לידי מסקנה אחרת מאשר שהקשר המיוחס לנאשמים בשני הפרטים הראשון נים של גליון-האישום הוכח. מכיון שדבר זה לא היה ברור לבית-המשפט — הרי הוא שעה להגנתו של מר בר-אילן לפחות מחמת הספק שבדבר.

לפיכך עלינו לברר מה היתה הגנתו של מר בר-אילן, ולראות אם יש לה יסוד איתן פחות או יותר, לאור פעולותיו של מר בר-אילן, עקב ההסכם שנעשה בינו ובין מר קימל-מן, ואם אמנם קיים ספק בדבר ידיעתו של מר בר-אילן כי המדובר היה במתנות מדומות.

מר בר-אילן ניער את חצו מכל אחריות בקשר למסירת המקררים לפועלי סולל-בונה. לפי עדותו של מר בר-אילן יוצא שהאחריות בקשר עם סידור מסירת מקררים כמתנות היתה של קסטנבוים בחיפה, ושחברת "שרב" חיפה, פעלה אך ורק לפי ההוראות בכתב מצד קסטנבוים בחיפה. בע' 82 מהפרוטוקול נאמר על-ידי:

"מסירת מקרר במתנה היינו עושים לפי מכתב מקסטנבוים בחיפה ואז היינו מחתימים את הצרכן על הצהרות ומחזירים את הטופס התום לקסטנבוים ורק לאחר שהיה קסטנבוים מאשר היינו מוסרים את המקרר לצרכן. לא היינו זקוקים לפתקא או אישור של קימלמן אם כי הוא היה שולח לפעמים פתקים כאלה. בכלל קימלמן היה מעוניין לקבל את המקררים דרכנו כיון שהוא לא היה בטוח בשירות של קסטנבוים. רשימות אלו, מציג 2/1 מכיל ארבעה דפים, הן דוגמאות של הוראות בכתב מקסטנבוים אלינו בקשר עם מקבלי ונותני המתנות. בכל מקרה שמקבל המתנה הנזכר ברשימה מה היה מקבל ישר מקסטנבוים את המקרר או היה קסטנבוים מבטל את שמו בכדי שלא נטפל בו יותר. את התעודות מסוג ת/16 שהן תעודות השי המאשרות כי המקרר הגדון הוא מיועד למקבל הגדון היו נשלחות אלינו על-ידי קסטנבוים בחיפה בכדי שהמקבל יחתום על קבלת המקרר. ת/13 הוא פתק שחתום על-ידי ומיועד לפקידים שלי חנה טמיר ועזרה הוכברג שבו נתתי להם הוראות כי יכולים הם למסור עוד שלושה מקררים למר קימלמן. הכוונה היא כמובן לא לקימלמן באופן פרטי אלא כמרכז הקניות עבור עובדי סולל-בונה. זה היה כמובן לפי הוראות מקסטנבוים. לא ידעתי כי המתנות של מקררים שקימלמן טיפל בהן הן מתנות מוסוות. רק ביוני 1951 נודע לי כי קיימת אפשרות שהיו כאן מתנות מוסוות."

הנשיא (אולשן)

קודם כל, אין זה נכון שתפקידה של חברת "שרב" בקשר עם ענין מסירת מתנות הצטמצם אך ורק בביצוע הוראות שקיבלו מקסטנבוים חיפה. בחזר 1/נ הודיעה חברת "שרב" לציבור על אפשרות לקבל מקרר במתנה, ובו נציי:

"אנו מאפשרים למקבל לבחור את המקרר למפרע נגד ערבון של 25 ל"י ולהודיע לקרוב שישלם את הדולרים במשרדנו בניו-יורק. אנו נחזיק את המקרר עבורו במשך שבועיים עד שתתקבל ההודעה מניו-יורק שהכסף שולם."

אמנם אין זה סותר את עדותו של מר בר-אילן, כי בדרך כלל הם היו פועלים לפי הוראות קסטנבוים חיפה; כי מתקבל על הדעת שמשרד "שרב" באמריקה היה מקבל את הכסף מהקרוב נותן המתנה, מוסר אותו לקסטנבוים אמריקה והלה מודיע על כך לקסטנבוים חיפה, וחברת קסטנבוים חיפה היתה מודיעה ל"שרב" חיפה למסור את המקרר, מפני שנתקבלה ידיעה שהכסף שולם.

יש לציין שבחקירת שתי-וערב (ע' 84 של הפרוטוקול) הודה מר בר-אילן כי במוצג 2/נ שהוגש על-ידי (הוראות מקסטנבוים חיפה עם רשימת נותני ומקבלי מתנות) אינו מופיע אף שם מבין מקבלי המקררים הנזכרים בגליון-האישום, ומטעם ההגנה לא הוגש שמץ של הוכחה על הוראות כאלה שניתנו על-ידי קסטנבוים חיפה ביחס למקבלי המקררים הנזכרים בגליון-האישום. לפי עדותו של מר בר-אילן ההוראות האלה היו ניתנות בכתב, בעמוד 81 מהפרוטוקול הוא אומר בעדותו:

"ואמרת לי כי אנחנו איננו מטפלים במקררים במתנה בקשר למסירתם אלא שהמקררים שייכים לחברת קסטנבוים בחיפה, ואם אנו מקבלים הוראות מחברת קסטנבוים למסור מקרר במתנה למי שהוא אנחנו מקבלים אישור למפרע בכתב ומוסרים את המקרר נכון שהסכמתי לדברי קימלמן שאמר לי שבאמריקה שילמו עבור מקררי קסטנבוים וכשנקבל הוראות למסור מקררי קסטנבוים נמסור אותם."

ובעמוד 82 הוא אומר:

"מסירת מקרר במתנה היינו עושים לפי מכתב מקסטנבוים בחיפה."

כאמור, בקשר לאנשים הנזכרים בגליון-האישום לא הוצגו על-ידי ההגנה שום הוראות מקסטנבוים חיפה. וזה לעומת הפתקים המרובים שניתנו על-ידי קימלמן לעובדי סולל-בונה בתורת אסמכתה לקבל מקרר מחברת "שרב", פתקים שהוגשו על-ידי התביעה הכללית. עובדה זו נעלמה מציני השופט המלומד. במהלך החקירה החוזרת כנראה הרגיש סניגורו בנקודת תורפה זו, ולשאלתו ענה מר בר-אילן (ע' 87 לפרוטוקול) "כדוגמה 2/נ היו לנו רשימות ביחס לכל האנשים הנזכרים כמקבלי מקררים בגליון-האישום. אני בטוח שהמטרה החרימה אותם."

הנשיא (אולשן)

תשובה זו בוודאי שאינה מספיקה ראשית. אין זה מתקבל על הדעת שהמשטרה לא היתה נענית לדרישת הסניגוריה להציג בבית-המשפט הוראות כאלה אילו "החרימה" אותן; שנית. הופיעו עדים מהמשטרה ולא נשאלו על כך, ולא נדרשו לעשות כן; שלישית. מאחר שאין ספק כי המתנות הן מדומות (השאלה היא רק אם בידעתי או בלא-ידיעתי של מר בר-אילן), הרי אילו היו הוראות כאלה הן יכלו לשמש הוכחה בידי המשטרה גם נגד קסטנבוים חיפה, ובוודאי שהיתה משתמשת בהן; רביעית. אם ההוראות היו כדוגמת נ/2, לפי עדותו של מר בר-אילן, הרי הן מודפסות במכונת כתיבה ולא ייתכן שבמשרד קסטנבוים ביום, חיפה, לא נשאר העתק — ושלא היה ביכלתה של הסניגוריה להציג אותו או להוכיח באופן אחר כי אמנם במסירת מקררים לאנשי קימלמן פעלו אך ורק לפי הוראות קסטנבוים ביום חיפה.

אין לשכח כי לפי עדותו של קימלמן לא היה כל מגע או משא-ומתן בינו ובין קסטנבוים חיפה בענין המקררים הנדונים, ועדות זו לא הזומה.

אפילו שיתפו הנאשמים את קסטנבוים חיפה בענין מסירת המקררים בתוך מתנות מדומות, גם אז לא יכלו הנאשמים להיחושע מזה. בזמן המשפט לא היו חילוקי דעות על כך, שלאמיתו של דבר המתנות היו מתנות מדומות. נניח לרגע קט שמסירת מקררים על-ידי הנאשמים יכולה היתה להסתמך גם על הוראות לקסטנבוים חיפה, הרי הוראות כאלה היו ניתנות אך ורק לאחר שקסטנבוים חיפה היתה מקבלת ידיעה מאמריקה ששולם שם עבור המקררים בדולרים. לקימלמן, כאמור, לא היה כל מגע עם קסטנבוים חיפה. אף אחד ממקבלי המקררים כאן לא נקרא על-ידי הנאשמים (לפני מסירת המקררים להם) כדי שימסור את שם קרובו, כדי שחברת "שרב" תוכל לסדר שהקרוב הזה ישלם דולרים באמריקה, בתוך מתנה; ואנו יודעים כי, לאמיתו של דבר, בקשר למקבלי המקררים הנדונים לא שולם באמריקה על-ידי קרובים כל כסף כמתנה. היוצא מזה שחברת קסטנבוים ביום חיפה והנאשמים יכלו לקבל רק הודעה מאמריקה על תשלום הכסף על-ידי, או לפי פקודת, קימלמן בהתאם למוסכם בין מר בר-אילן ובין מר קימלמן.

כבר הראינו לעיל שאין מקום להנחה, כי הנאשמים האמינו שחברת סולל-בונה היא נותנת המתנות, ומכיון שמר בר-אילן קיבל עליו את הטיפול בהסדרת המתנות (למרות שהכחיש זאת בעדותו), מפני שלמעשה טיפל בזה, הרי אילו האמין כי מר קימלמן דיבר אתו על מתנות אמיתיות מצד קרובי אנשיו, הדעת נותנת שמר בר-אילן היה צריך להזמין את כל אחד מהמועמדים לקבלת מקררים, כדי לבקש ממנו פרטים על קרובו באמריקה, למען הסדרת תעודות השי כפי שהיה נהוג, ודבר זה לא נעשה. זאת ועוד, אם תאמר — כגירסתו של מר בר-אילן — שהוא האמין כי הכסף באמריקה, עליו דובר על-ידי מר קימלמן, הוא כסף שקרובים מסרו לסולל-בונה באמריקה, — הרי הדעת נותנת שעל מר בר-אילן היה לציין לא רק את האיש או החברה באמריקה, להם היה על קימלמן לסדר את התשלום, אלא שצריך היה לדרוש מקימלמן שיודע עם מסירת הכסף באמריקה תימסר גם רשימת הקרובים נותני המתנות, כדי שמאמריקה יוכלו להודיע לקסטנבוים חיפה לא רק שהכסף נתקבל, אלא גם את שמות האנשים נותני המתנות שמטעמם נתקבל הכסף.

הנשיא (אולשן)

כדי שיוכלו לסדר את תעודות השי. אף מר בר-אילן בעדותו לא טען כי נתן הוראה כזו למר קימלמן.

ועוד, כאמור הכחיש מר בר-אילן כי הוא לקח על עצמו את הטיפול בהסדרה הפור-מלית של המתנות, וזה בניגוד לעדותו של קימלמן. אולם אילו היה הדבר כגירסתו של מר בר-אילן, — הרי הדעת נותנת שמר בר-אילן היה נותן הדרכה לקימלמן איך להסדיר את הדבר. אולם גם לפי עדותו של מר בר-אילן הוא רק אמר לקימלמן למי צריך לשלם את הכסף באמריקה.

אין זאת אלא שהידיעה שנתקבלה מאמריקה הייתה אך ורק בדבר תשלום הכסף על-ידי סולל-בונה, ולכן לא ניתנו הוראות מפורטות כדוגמת 2/ מטעם קסטנבוים חיפה, כי לא היה צורך בהן. מספיק היה להודיע רק שהכסף שולם, ואשר לשאלה למי צריך למסור כאן מקררים — הרי הדבר היה נתון לפקודותיו של מר קימלמן. ובאמת הוגש על-ידי התביעה הכללית מספר גדול של פתקים אשר ניתנו על-ידי קימלמן לאנשיו, ושחמורתם היו הנאשמים מוסרים את המקררים, כנגד תשלום בסך — 27 לירות עבור דמי שירות בשביל חברת "שרב" חיפה.

אילו המצב היה תקין מנקודת מבטם של הנאשמים, כגירסתו של מר בר-אילן, שבמסירת המקררים הוא פעל אך ורק לפי הוראות של קסטנבוים חיפה, הרי המצב צריך היה להיות הפוך, היינו: שחברת "שרב" חיפה צריכה הייתה להודיע למקבלי המקררים לבוא לקבל אותם, ולא להכות שהאנשים האלה יבואו ביזמתם הם לחברת "שרב" עם פתקים של קימלמן. עוד מלכתחילה הייתה אצל מר בר-אילן רשימה של האנשים הצריכים לקבל מתנות, שנמסרה לו על-ידי קימלמן. אם כך הדבר, — הרי אין להבין למה נעשתה מסירת מקררים רק כנגד פתקים מקימלמן, או במקרים מסויימים כשמקבל המקרר היה בא לחברת "שרב" בלוייתו של קימלמן.

ידוע הדבר כי באמריקה שולם כל הסכום בבת-אחת בשביל כל המקררים; לכן בהתקבל הידיעה כאן כי הכסף שולם צריך היה להודיע תיכף לכל מקבלי המקררים כי הם יכולים לקבל את מקרריהם. במקום זה אנו רואים כי מסירת המקררים כאן נמשכה חדשים, ובכל פעם לאיש אחד אשר היה בא ומציג פתק מקימלמן. אין זאת אלא שקימלמן היה מוסר פתק למי שצריך לקבל מקרר רק לאחר שהלה סידר את חשבונו אתו. כלומר, שגמר את תשלומיו לקימלמן בלירות ישראליות.

עכשיו בענין המוצגים ת/2 ו-ת/3. ת/2 הנו כאמור רשימה בה נוקבו שמות מקבלי המקררים כאן ושמות הקרובים שלהם כביכול באמריקה. בין אלה גם מקבלי המקררים הנ"ל שהעידו בבית-המשפט. הרשימה אינה חתומה, אינה כוללת דברי הסברה ואדם מן החוץ אינו יכול להבינה אלא בעזרת ת/3. רשימה זו נשלחה על-ידי "שרב" חיפה (דבר זה לא הוכחש) במעטפה מיוחדת אל מר י. רונבלט בניו-יורק. ת/3 הוא מכתב שנשלח על-ידי "שרב" לפי אותה הכתובת במעטפה מיוחדת, המכתב הזה חתום על-ידי מר בר-אילן, במכתב זה הוזכרה הרשימה ת/2, כי בו נאמר "בבקשה תמציא עוד 23 תעודות שי בשביל השמות של הרשימה המצורפת מסומנים באדום", ובאמת ברשימה ת/2 צוינו

הנשיא (אולשן)

באדום 23 שמות. ב"ת/3 אמנם נאמר "הרשימה המצורפת". אולם היא נשלחה במעטפה מיוחדת בנפרד.

ביחס למסמכים האלה העיד דוד יונג כי יום אחד, כשהוא עמד להפליג באניה מחיפה לקפריסין, פגש בדרך מקרה את ליאו שטיינהרד (עובד בחברת קסטנבוים) והלה ביקש אותו לקחת מכתבים אחדים על-מנת לשלוח אותם בדואר מקפריסין. מר שטיינהרד הסביר לו כי על-ידי כך יגיעו המכתבים יותר מהר לתעודתם בחוף-לארץ. העד הסכים לקחת ממנו את המכתבים וגם קיבל משטיינהרד שתי לירות על חשבון הוצאות שעליו יהיה להוציא בקפריסין. אולם למחרת כאשר עלה על האניה עלו על האניה אנשי משטרה, ערכו חיפוש, לקחו אותו עם המזוודה למשרד משטרת הנמל בחיפה, ושם הוציאו מהמזוודה את המכתבים.

מטעם התביעה הובא גם מר שטיינהרד להעיד, וביחס למשלוח המכתבים הוא אמר בעדותו:

"ואכן קיבלתי מאת חברת שרב מכתב ואינני זוכר אם זה ממר אהרון בר-אילן או אחד הפקידים שלוש מעטפות שצורתן החיצונית דומה לשלוש מעטפות אלו (מצביע על מוצגים ת/1-3) אולם הן היו כבר מודבקות ולא ידעתי את תכנם. היה בדעתי לשגר את המכתבים לדואר האוויר, אולם במקרה בלכתי לבית-הדואר פגשתי את דוד יונג ומפיו נודע לי שהוא עומד להפליג לחוף-לארץ באניה קדמה. ולא ידוע לי לאיזו ארץ עמד להפליג. ניצלתי את ההזדמנות שגודמנה לי ומסרתי לאותו דוד יונג את שלושת המעטפות שקיבלתי כנ"ל על-מנת שהוא ידאג שיגיעו לתעודתן ולא היה קרור וחשוב לי כיצד הוא יעשה זאת. נכון שביום 5.7.51 נשאלתי בענין זה על-ידי המשטרה שגבתה עדות ממני ואני חושב שמה שסיפרתי או במשטרה היה אמת."

כאן ביקש בא-כוח התביעה הכללית רשות לרענן את זכרונו של העד היות ועדותו סותרת את העדות שמסר בפני המשטרה, אולם אחד הסניגורים התנגד לכך ובית-המשפט החליט ש"מכיון ונראה לי כי העד מתחמק במתכוון לענות על שאלות בקשר לפרטים הידועים לו, אנג מוכן להכריז על העד כעל עד עויין אם בא-כוח היועץ המשפטי יבקש את זאת, ובמקרה כזה ארשה לבא-כוח היועץ המשפטי לחקור את העד בקשר לעדות קודמת שמסר בענין זה."

לבקשתו של בא-כוח היועץ המשפטי הוכרז העד כעד עויין. לאחר שהעד אישר את חתימתו על הגליון שהוגש לפניו ענה על שאלות בא-כוח התביעה הכללית:

"אינני זוכר אם אמרתי במשטרה כי את המכתבים מסר לי ברחוב או לא. אינני זוכר כיום אם אמרתי למשטרה כי בר-אילן ביקש אותי לשלוח

הנשיא (אולש)

את המכתבים מקפריסין באמצעות אדם שנוסע משם ואינני זוכר אם אמרתי שבר-אילן נתן לי בתור נימוק לכך כי זה בכדי למנוע צנזורה....."

בית-המשפט לא הרשה להגיש את עדותו של העד במשטרה. בין אם הוכח ובין אם לא הוכח שהיוזמה לבחירת דרך למשלוח המכתבים היתה של מר בר-אילן או חברת "שרב" — הרי ישנה עובדה אחת הבולטת לעין והיא ש"ת/2 ו"ת/3 אשר נמצאו אצל יונג והמופנים לאותה הכתובת בניו-יורק נשלחו במעטפות נפרדות. וזה למרות שבי"ת/3 מדובר על "הרשימה המצורפת". עובדה זו אומרת דרשני.

בפסק-הדין נאמר:

"הנאשם בר-אילן מודה שהוא שכתב את המכתב ת/3, אולם הוא מוסיף שעשה זאת יחד ולפי יזמתו של בנימין קסטנבוים, וכי את הפרטים קיבל מבנימין קסטנבוים."

ולהלן:

"בקשת מר בר-אילן במכתבו ת/3 מיונתן רוזנבלט בניו-יורק (שרב) הניו-יורקי לזרו את ענין סידור תעודות השי ואף הגשת הרשימה של מקבלי ותורמי המתנות מתקבלת על הדעת. על-כל-פנים אין בה משום הוכחה וסיוע לכך שהוא ידע שהתורמים הם מדומים."

להלן מציין השופט המלומד, כי המכתב הזה ת/3 נכתב ביום 15.6.51, ושאו כמעט כל האנשים אשר שמוניהם נזכרים ב"ת/2 כבר קיבלו את המקררים. אם מטרת משלוח ת/2 היתה לזרו את הסדרת המכירות בצורת מתנות, כדי שיימצא כיסוי במקרה שהדבר יתגלה (והרי מר בר-אילן בעדותו אומר בעצמו, כי "ביוני 1956 נודע לי כי קיימת אפשרות שהיו כאן מתנות מוסוות", ראה ע' 83 מהפרוטוקול), הרי העובדה שבחודש יוני כבר נמסרו המקררים — אינה מעלה ואינה מורידה. העדות של הנאשם מר בר-אילן היא משני חלקים: החלק האחד הוא בקשר לפרטים 53, 54 של גליון-האישום. כאן בחקירה הראשית לא נשאל מר בר-אילן כל שאלה בענין ת/2 ו"ת/3. בחקירתו על-ידי בא-כוח התביעה הכללית אמר בר-אילן:

"את המכתב ת/3 כתבתי וחתמתי אנוכי וזה בשם חברת "שרב" הישראלית ולא בשם "שרב" האמריקאי."

כאן אין זכר לתפקידו של קסטנבוים בענין ת/2 ו"ת/3. רק בחקירה החוזרת על-ידי סניגורו הוא אמר:

הנשיא (אולשן)

המכתב ת/3. הוא הובר על-ידי במשרדו של בנימין קסטנבוים. גם הוא השתתף בניסוח. זה נעשה לפי יזמתו של קסטנבוים כי לנו לא היה ענין. היו לנו צרות מאנשים שבאו ודרשו מאתנו את המקררים. המכתב מכיל הרבה פרטים שקיבלתי אותם מבנימין קסטנבוים. (ע' 77 מהפרוטוקול).

א גם כאן אין כל זכר לרשימה ת/2 ולתפקידו של קסטנבוים בעריכתה. לאחר מכן העיד מר בר-אילן בנוגע לפרטים 52-1 בגליון-האישום. כאן שוב לא נשאל הנאשם בחקירה הראשית על ת/2 ות/3. רק בחקירת שתי-זעורב ענה לבא-יכוח התביעה הכללית (בע' 84):

ב במכתב ת/3 המדובר הוא ב-49 המקררים ו-41 המקררים שבהם טיפל קימלמן. אני מסרתי את המכתב ת/3 לשטיינהרד שידאג למשלוחו וביחד עם מכתב זה מסרתי לשטיינהרד את המעטפה שהכילה את הרשימה ת/2.

ג ולהלן, בעמוד 86. הוא אומר:

א את ת/3 כתבתי במכונת כתיבה אצלי במשרד. את הרשימה ת/2 יכול להיות שעשיתי לפי רשימה שקיבלתי מקסטנבוים. לא נתתי למי שהוא אף שם מדומה של גותן מתנה.

ד הנאשם בר-אילן הודה כאמור כי הרשימה ת/2 נכתבה על-ידי ונמסרה על-ידי למשלוח. לפחות לגבי מקבלי המקררים שהעידו בכית-המשפט הוכח ששמות קרוביהם הנתונים ברשימה ת/2 הם שמות של קרובים מדומים. לכן על הנאשם היה להראות שאמנם הרשימה נערכה ונשלחה על-ידי אבל את השמות הוא קיבל ממקור אחר מבלי שידע, או שהיה לו יסוד לדעת, כי השמות כוללים שמות של קרובים מדומים. לא נעשה כל ניסיון מצד הסניגוריה להביא הוכחות בדיון זה, ואפילו ביחס לבנימין קסטנבוים אמר הנאשם לא יותר מאשר "יכול להיות שעשיתי לפי רשימה שקיבלתי מקסטנבוים". הנאשם גם טען שבכלל הסדרת תעודות השי לא היה מענינו והכחיש את עדותו המפורשת של קימלמן כי הנאשם לקח עליו את הטיפול בסידור המתנות; ולא הוסבר כלל וכלל למה פתאום מצא הנאשם לנחוץ לטפל בדבר על-ידי משלוח ת/2.

ה לא זו בלבד שלא הובאו כל הוכחות בענין זה על-ידי הסניגוריה, אפילו עדותו של העד שטיינהרד אשר השתדל לעזור לנאשם, עד כדי שהוכרו כעד עויין, אומר בעדותו (בסוף ע' 8 לפרוטוקול):

ו "בשנת 1951 עשינו מאמצים בכדי לתאם ולחסל טענות שונות שנש- מעו כלפי החברה שלנו שלמרות העובדה שקרובים שונים באמריקה שילמו

הנשיא (אולשן)

את תמורת המקררים עוד לא המצאנו אותם לאנשים כאן בארץ אשר להם נועדו בתור מתנות. זכיון שהתרבו תלונות מטוג זה ואנו סירבנו להמציא מקררים בטרם שנקבל אישור מוסמך ממרכז חברתנו באמריקה. ביקשתי מאותן החברות שהסיצו כאן את המקררים כגון חברת 'שרב' שיסדרו רשימה מפורטת של אותם האנשים שטרם קיבלו את המקררים המגיעים להם היינו אשר קרוביהם כבר שילמו את תמורתם.

א

כזכור, שטיינהרד היה עובד בחברת קסטנבוים. אם חברת 'שרב' צריכה היתה לסדר רשימה של האנשים אשר טרם קיבלו את המקררים ואשר קרוביהם כביכול שילמו את התמורה באמריקה. — הרי ברור הדבר כי חברת 'שרב' לא יכולה היתה לסדר את הרשימה הזאת אם לא ידעה מי הם הקרובים האלה באמריקה ומי הם קרוביהם בארץ. ומתעוררת השאלה מנין ידעה חברת 'שרב' כאן את הדבר הזה. מהעדות הנ"ל של שטיינהרד לא נובע כי חברת קסטנבוים היפה מסרה את זה ל'שרב', שהרי לפי דבריו לא נמסרו המקררים מפני שאצלם לא היה אישור מחברתם באמריקה בענין המקררים האלה. ובגדון זה אף שאלה לא הוצגה לשטיינהרד על-ידי הסניגוריה כדי להשיג תשובה התומכת בגירסתה של הנאשם בר-אילן. אף אחד ממקבלי המקררים שהעידו בבית-המשפט. ואף אחד מיתר מקבלי המקררים לא העיד, כי אי-פעם נשאל על-ידי מישוהו על קרוביו באמריקה. ולכן נשאלת שאלת שמות הקרובים ב-ת/2 ללא הסברה מטעם הנאשם. יש לציין שבשום מקום בפסק-הדין לא מצא השופט המלומד לנחוץ לציין כי הוא נותן אמון לנאשם מר בר-אילן כעד, כמו שעשה זאת לגבי קימלמן (מלבד ענין הזכרון). לכן לא מובן לי מדוע — בהעדר כל הוכחה כאמור לעיל מצד הנאשם בר-אילן בקשר ל-ת/2 — הגיע השופט המלומד לידי מסקנה שאין ב-ת/2 משום סיוע לכך שהנאשם ידע כי התורמים הם מדומים. יש גם לציין דבר שקרה במהלך המשפט. ואשר זכרו נעלם מפסק-הדין. העד קימלמן העיד (ע' 26):

ב

ג

ד

ה

אתמול בערב בא אלי הנאשם בר-אילן לביתי ושאל קודם כל לבריאות ואחר-כך אמר לי שאם לא אשנה את עדותי שהעידותי עליה בישיבה הקודמת בקשר לענין ההסכם שביני לביני בענין המקררים, אז הוא יכניס למסגרת חבירו במשפט זה את ענין הפריג'ידרים, קלוינטור' שמעור רבים בו אנשי סולל-בונה. עניתי שאני אגיד את האמת. בעצם לא הייתי מספר זאת כעת אלמלא נוכחתי כי אכן העו"ד גייגר אילץ אותי להעיד ולספר על ענין הקלוינטורים למרות שאין לו כל שייכות למשפט זה.

ו

לאחר מכן ניתנה הזדמנות לעו"ד גייגר לחקור את העד בקשר לדבריו האחרונים האלה. וכתוב בפרוטוקול:

עו"ד גייגר אין לו מה לחקור אותו.

השופט זילברג

יש להסיק שדברי עדות אלה הם אמת. כי השופט המלומד ראה את העד כעד מהימן, ואין כאן ענין של הכוח לזכור דברים שקרו לפני הרבה זמן, כי המדובר כאן הוא בדבר שקרה רק יום אחד לפני מתן העדות.

זאת ועוד, סניגורו של מר בר-אילן לא רק שלא הקר את העד קימלמן בענין זה, אלא גם לא הקר את הנאשם מר בר-אילן עצמו על ענין זה, ואלמלא בא-כוח התובע הכללי, אשר בהקירת שתי-וערב שאל את הנאשם הנ"ל על ענין זה, לא היינו יודעים את תגובתו של הנאשם. וכה אמר הנאשם הנ"ל בתשובה לבא-כוח התביעה הכללית:

"גכון שביקרתי בביתו של קימלמן ביום שבו הוא נתן את עדותו במשפט זה והיה עליו להמשיך במתן עדות למהרת היום, אבל שקר הדבר שאני אימתני עליו כי אם לא ישנה את עדותו אכניס למהלך המשפט את ענין הקלוינטורים שבהם מעורבים אנשי סולל-בונה. לא אמרתי בצורה זאת אלא שאלתיו מדוע הוא עושה רושם כאילו אני יזמתי את מכירת מקררים במתנות והזכרתי לו שעד כמה שידוע לי הביאו סולל-בונה לפני זאת מקררים מסוג קלוינטור בצורת מתנות."

אם היה כאן איום מפורש, או דרך יותר מחזקמת כגירסת הנאשם הנ"ל, — הרי זהו דבר שגם אותו אפשר לקחת בחשבון כשבאים לצרף את כל ההוכחות והנסיבות שהוכחו כדי לענות על השאלה אם הנאשם אשם הנהו ואם לאו (ראה הולסברי כרך 9, ע' 186, סעיף 269).

אשר לפרטים 52-53 שבגליון-האישום, הרי אם הקשר לפי פרטים 1 ו-2 הוכח, אזי לאור עדותם של מקבלי המקררים בבית-המשפט ולאור הודאתו של הנאשם בר-אילן כי ביחס לאף אחד אחד ממקבלי המקררים הנזכרים בגליון-האישום לא ניתן היתר מטעם המפקח, הרי יוצא שגם האשמות לפי הפרטים האלה הוכחו.

אשר למשיב מס' 3, הרי השתתפותו בעבירות האלה לא הוכחה גם לפי דעת התביעה הכללית, לכן יש לדחות את הערעור במידה שהוא מתייחס אליו.

השופט ברנזון: אני מסכים לפסק-דינו של כב' הנשיא על כל פרטיו ונימוקיו.

השופט זילברג: מצטרף אני לפסק-דינו של כב' הנשיא המלומד, תוך הסתייגות אחת בלבד והיא: כלפי ההרשעה על-פי פרט 54 לגליון-האישום.

סבור אני, בכל הכבוד, כי המעשה שהוסכם עליו במוצג ת/4, אילו בוצע, לא היה מהווה עבירה על תקנה 34(1) (ב) לתקנות ההגנה (כספים), 1941, וממילא אין לפנינו עבירה על תקנה 12א(1) בצירוף התקנה הנ"ל.

השופט זילברג

לא התעלמתי מכך, כי תקנות הכספים מטרתן היא: לא רק להטיל עונש על מעשים הפוגעים, בפועל ממש, במשק הכספים של המדינה, אלא הן באות גם "למיגדר מילתא", כלומר: לעשות סייג לסכנה, ולמנוע מעשים ועסקאות העלולים לשמש חיפוי, מחסה וסתרה לפעולות המזיקות גופן, ואף-על-פי-כן סבור אני, כי אין להגזים בדבר, וכי אין להיתפס לחששות מופרזים. גם כאן, בשטח משפטי-פלילי זה, פועל ראשית כל העקרון, כי אין לו לדין אלא מה שענינו ראות, וכי אסור לו לסטות כמלא נימה מגזירת הכתוב, הגלויה והמפורשת, של החוק, ואולי מצוים אנו לנהוג, דוקא כאן, זהירות כפולה ומכופלת באינטרפרטציה של החוק, כי שטח משפטי זה הוא מן המסובכים ביותר, ומן הפחות נהירים ומובנים לקהל הרחב, בקיאים בו למעשה רק: משפטנים מומחים מזה, ועבריינים מועדים מזה. האדם הרגיל כמעט ואינו מוצא בו ידיו ורגליו מרוב הטכניקליות שבו. חסר כאן המדריך האנושי הפשוט המנחה אותו (את האזרח) בשאר שבילי החוק, באזורי עבירות "פליליות ממש", הפוגעות, לפי הכרתו של כל בר דעת, בערכי המוסר והתרבות, ואם החוק הפלילי בכלל הוא, כפי שנאמר, ה"מגנה כרטה" של העברייני, ערובה השוקדת על כך לבל יוסט החוצה הגבול שהוצב בין האסור והמותר, הרי שבעתיים נכון הדבר לגבי חוקים "טכניים" כאלה, בהם אין לאזרח — ה"עברייני בכוח" — כל סימני היכר אחרים לגילוי הקו הדימרקציוני ההוא.

מתוך עמדה עקרונית זו הבה נראה, מה הוא המעשה אשר הוכרו כאסור לפי נוסחה של תקנה 34 (1) (ב) הנ"ל. נאמר בה, כי בכפיפות לכל פירוטים וכו' אסור לשום אדם בלי רשות מאת שר-האוצר וכו':

"לעשות כל תשלום לאדם כזה (אדם היושב מחוץ לישראל) או להעמיד כל סכום לאשראי שלו."

נסמכה כאן פרשת תשלום לפרשת אשראי, ומתוך שכנות זו למדים אנו, כי הכוונה היא לסכום השייך למעמיד האשראי גופו, כי המונח "תשלום", פירושו הרגיל בלשון בני-אדם הוא: תשלום מכיסו של המשלם, ולא "העברה" או "מסירה" של מעות השייכים לאחר.

אין אני גורס את המסקנה אשר בא"כוח היועץ המשפטי מנסה להסיק מפקס-הדין, שניתן על-ידי בית-המשפט העליון המנדטורי ב"ע"פ 9/48/42, (1). העבירה בה הואשם המשיב שם, היתה אף היא על תקנה 34 (1) (ב), אבל: לא זו של תקנות ההגנה (כספים), 1941, הנדונה בפנינו, אלא תקנה 34 (1) (ב) של תקנות ההגנה (כספים), 1940 — כפי שתוקנה בשנת 1941 (ע"ד 1941, תוס' 2, ע' 541 (אנגלית)) — אשר אסרה עשיית תשלום לפי פקודתו, או בשמו, של אדם היושב מחוץ לאזור השטרלינג (איסור זה, של תשלום לפי פקודתו או בשמו של תושב חוץ, שוכן היום לא בתקנה 34 (1) (ב), אלא בתקנה 34 (א1) לתקנות ההגנה (כספים), 1941). וגוף המעשה היה שם כך: בידי המשיב היו כספים שנשלחו לו מאת גדיב אחד היושב באמריקה, והוא נתבקש על-ידי אותו גדיב לחלקם

השופט זילברג

בין מוסדות צדקה, — נתבקש לחלק וחילק. בית-המשפט המחוזי (ברוב דעות) מצא כי בעשותו כן, לא שילם הנאשם לפי פקודתו של אדם היושב מחוץ לאזור השטרלינג. היכה אותו מן העבירה על תקנה 14 (1) (ב) לתקנות ההגנה (כספים), 1940. על פסק-הדין הוגש ערעור לבית-המשפט העליון, ובערעור טענו פרקליטי המשיב כי מכיון שהכספים שחולקו היו, למעשה, לא שלו אלא של הנדבן האמריקאי, הרי לא ביצע המשיב כל "תשלום" במובן התקנה הנ"ל.

א

טענה זו לא נתקבלה על דעת שופטי בית-המשפט העליון המנדטורי, ואפשר: בצדק, אם כי אני, בכל הכבוד, אינני בטוח בכך. אבל — חו היא האבחנה המכרעת בין ההחלטה שניתנה שם, לבין המסקנה שמבקש להסיק הימנה בא-כוח היועץ המשפטי — שם היו הכספים, במובן המשפטי, שייכות למשיב; הם הועברו לו לשם חלוקתם, ונעשו מבחינה פורמלית לחלק מרכושו; לכן אפשר היה, לדעתי: קצת בדוחק, לראות את פעולת המשיב כ"תשלום", שכן מבחינה משפטית טהורה — להבדיל מן הבחינה הכלכלית — הוא שילם "מכיסו". ואולם, אילו הועבר למשיב ההוא מאמריקה סכום כסף מסוים, על-מנת שימסור אותו, את הסכום גופו בע"פ, למישהו אחר, והוא עשה כן, אזי — סבור אני — אי-אפשר היה להרשיעו, לא (אז) על-פי תקנה 14 (1) (ב) לתקנות 1940, ולא (היום) על-פי תקנה 14 (א1) לתקנות 1941, כי פעולה כזאת, לדעתי, ודאי לאו "תשלום" שמה, אלא "מסירה" (delivery בלע"ז), ועליה לא חל האיסור שנקבע בשתי התקנות הנ"ל. למותר הוא להוסיף, כי המסירה בלבד אף היא לעבירה תחשב, אם על-ידי כך מסייע מוסר הכסף לשולחו הוא — האדם אשר ממנו קיבל למסירה את הכסף — לעשות תשלום בניגוד לאחת משתי התקנות הללו, או אם יש בה משום ביצוע, או סיוע לביצוע, של איזו שהיא עבירה אחרת על תקנות הכספים.

ב

ג

ד

סיכומי של דבר: המונח "תשלום" — הן במובן תקנה 14 (1) (ב) לתקנות ההגנה (כספים), 1940, ותקנה (הדומה) 14 (א1) לתקנות ההגנה (כספים), 1941, והן במובן תקנה 14 (1) (ב) לתקנות ההגנה (כספים), 1941 — פירושו הוא: תשלום מכיסו של המשלם, ומכיון שכך, הרי שורת ההגיון מחייבת, כי גם "בן-זוגו" של התשלום בתקנה הנדונה בפנינו, היינו: האיסור "להעמיד סכום לאשראי", לא יחול על העמדת סכום שאינו שייך למעמיד האשראי, שהרי לא ייתכן להחמיר בהעמדת אשראי יותר מאשר בעשיית תשלום ממש.

ה

במקרה שלפנינו — על כך אין חולק — היה האשראי, שהוסכם עליו במוצג ת/4, צריך להינתן לא מכספי "שרב" אלא מכספי "דיג'ון" האמריקאית, ולכן אין לפנינו עבירה על תקנה 12 א (1) בצירוף תקנה 14 (1) (ב) לתקנות ההגנה (כספים), 1941. דעתי היא, איפוא, כי אין להרשיע את שני המשיבים הראשונים על-פי פרט 54 לגליון-האישום.

ו

ז

בנתחן להסתייגות זו, מסכים אני לפסק-דינו של כבוד הנשיא המלומד על כל נימוקיו.

השופט זילברג

המסקנה הסופית מכל האמור לעיל היא איפוא כדלקמן:

(1) החלט לבטל את הערעור, ביחס לשלושת המשיבים, בקשר להאשמה הכלולה בפרט 53 לגליון-האישום.

(2) החלט לדחות את הערעור במידה שהוא מתייחס למשיב מס' 3 (אברהם שוגרנסקי), ולאשר את פסק-דין הזיכוי של בית-המשפט המחוזי.

(3) ביחס למערערים מס' 1 ומס' 2 (חברת "שרב" בע"מ ואהרון ברי-אילן), החלט לקבל את הערעור של היועץ המשפטי ולהרשיע כל אחד מהם בעבירות דלקמן:

(א) לפי הפרטים 2-1 לגליון-האישום;

(ב) לפי הפרטים 52-3 לגליון-האישום;

(ג) וברוב דעות לפי הפרט 54 לגליון-האישום.

גזר-דין

בהתחשב עם החוק החל על מקרה זה:

בשל הפרטים 1 ו-2 של גליון-האישום על חברת "שרב" בע"מ לשלם קנס בסך 200.— לירות ועל המשיב אהרון ברי-אילן לשלם קנס בסך 200.— לירות, ואם לא ישלם — הרי ייאסר לתקופה של חודש ימים.

בשל הפרטים 52-3: על חברת "שרב" בע"מ לשלם קנס 1.500.— לירות ועל המשיב אהרון ברי-אילן לשלם קנס בסך אלף לירות ואם לא ישלם ייאסר לשלושה חדשים תמורתו.

בשל פרט 54 על החברה "שרב" לשלם קנס בסך עשר לירות, ועל המשיב אהרון ברי-אילן לשלם קנס בסך 10.— לירות או שבוע מאסר תמורתו. ניתן היום, י"ח באב תשט"ו (26.7.1956).

ניתנת ארכה לתשלום הקנסות לתקופה של שלושה שבועות מן היום. ניתן היום, י"ח באב תשט"ו (26.7.1956).